

ЗАТВЕРДЖЕНО
Директор Державного науково-методичного
центру змісту культурно-мистецької освіти

Марина БРИЛЬ

2022 р.

МІНІСТЕРСТВО КУЛЬТУРИ ТА ІНФОРМАЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНИЙ НАУКОВО-МЕТОДИЧНИЙ ЦЕНТР
ЗМІСТУ КУЛЬТУРНО-МИСТЕЦЬКОЇ ОСВІТИ

ЧАРІВНИЙ САД

Збірка навчального репертуару
для елементарного та середнього (базового) підрівнів
початкової мистецької освіти

Укладач:

О. В. Косилова

викладач Комунального закладу
«Бахмутський фаховий коледж культури і
мистецтв імені Івана Карабиця», спеціаліст
вищої категорії, викладач-методист

Рецензенти:

Ю. С. Тетерюк-Кінч

викладач циклової комісії «Фортепіано»
Комунального закладу «Ужгородський
музичний фаховий коледж імені
Д. Є. Задора» Закарпатської обласної ради,
спеціаліст вищої категорії, викладач-
методист

Г. С. Тупікова

завідувач навчально-методичною
лабораторією Комунального закладу
«Чернігівський фаховий музичний коледж
ім. Л. М. Ревуцького» Чернігівської
обласної ради, кандидат педагогічних наук

Відповідальна
за випуск

А. Г. Полешук

Рекомендовано

на засіданні циклової комісії «Фортепіано»
Бахмутського фахового коледжу
культури і мистецтв імені Івана Карабиця
(протокол № 5 від 21 грудня 2021 р.)

© Косилова О. В., 2022 р.

© Державний науково-методичний центр
змісту культурно-мистецької освіти, 2022 р.

Зміст

Передмова	4
Методичні рекомендації	6
1. Чарівний сад	11
2. Дзвіночок	14
3. Озеро	17
4. Латаття	19
5. Лілія	20
6. Ніч	22

Передмова

Важливим фактором формування особистості дитини є естетичне виховання, дієвим засобом здійснення якого є мистецтво у всій його різноманітності. Значну роль в реалізації цього процесу відіграють початкові заклади мистецької освіти, в яких одним з видів творчої діяльності дітей є навчання гри на фортепіано. З перших років юний піаніст знайомиться з особливостями музичної мови та засобами художньої виразності, одночасно з цим у нього формуються відповідні піаністичні навички.

Успішний результат занять великою мірою залежить від дуже важливого компоненту змісту навчання – педагогічного репертуару, величезне значення якого проявляється в єдності виховання та навчання, загальному музичному розвитку і формування виконавських навичок. Тому викладач повинен володіти навчальним матеріалом різних епох, стилів, жанрів і форм, та вміти доцільно використовувати його в педагогічній практиці.

Існує загальноприйнятий принцип підбору програми, що вивчається впродовж навчального року. Передбачається вивчення поліфонічних творів та творів великої форми, інструктивних та художніх етюдів, різнохарактерних п'єс, творів для ансамблевого виконання.

Протягом навчання юний піаніст повинен опанувати різноманітні виконавські прийоми і навички, а також набути вміння охоплювати музичний матеріал, розуміти логіку його розвитку, відчувати єдність цілого. Формування цих вмінь відбувається поступово і починається з оволодіння малою музичною формою, тому значна увага в процесі навчання приділяється вивченню невеликих за об'ємом п'єс. Серед них – кантиленні, віртуозні, жанрові, естрадно-джазові. Особливе місце займають клавірні опуси композиторів XVI-XVIII століть, в яких сформувались засоби виразності та інструментальні прийоми, що стали основою фортепіанного мистецтва. Виконання названих типів п'єс має ряд особливостей і специфічних труднощів, які необхідно знати та враховувати при роботі над кожним з них.

Багато творів малої форми – програмно-характерні. Вони мають назву, що визначає їх зміст і допомагає учню краще зрозуміти художній задум автора, проявити свою фантазію.

Для творів малої форми характерна різноманітність характерів і образів, тому їх виконання вимагає від юного піаніста розвиненої художньої уяви і відчуття жанрових ознак (мазурка, полонез, марш тощо), вміння відтворювати на фортепіано різні тембри і динамічні нюанси, вміло користуватись засобами агогіки, володіти прийомами педалізації. Необхідно прагнути, щоб виконання юного піаніста було осмисленим, технічно вільним, емоційним, виразним та артистичним. Бажано, щоб в репертуарі кожного юного піаніста була п'єса, що йому подобається, і яку він може добре виконати публічно.

Образний зміст і виконавські завдання мають свою специфіку в різних за характером і жанрами творах. Так, виконуючи п'єси кантиленного характеру, юний виконавець під керівництвом викладача вчиться виразно «співати» на інструменті, віртуозні – формувати і використовувати інструктивні технічні прийоми й навички, танцювальні – визначати і втілювати характерні риси відповідних жанрів, естрадно-джазові – виконувати твори з урахуванням особливостей цих музичних напрямків.

Значну частину творів малої форми, що використовуються в навчальній практиці, складають програмно-характерні п'єси, в яких широко застосовуються музична зображальність та звукопис. Образна назва твору пробуджує у дитини творчу ініціативу, фантазію, художню уяву, викликає бажання виконати п'єсу.

На початку розучування програмно-характерного твору викладач, як правило, визначає сюжетно-драматургічну лінію розвитку, образну сферу і виконавські прийоми, за допомогою яких ці образи будуть втілюватися. В процесі опанування п'єси відбувається пошук виконавських барв, що відповідали б художньому образу, та формуються прийоми звуковидобування. Поряд з цим приділяється увага визначенню відповідних штрихів та прийомів

їх виконання, розподіленню динаміки, фразуванню, інтонуванню, агогіці та педалізації.

Існує величезна кількість творів малої форми, що створені композиторами і викладачами минулого та сучасності. Проте постійно з'являються нові опуси, що розширюють можливості вибору творів в залежності від вподобань виконавця, рівня складності, художніх завдань, педагогічної доцільності. Цікавим є і знайомство з опусами, що створені в новітніх техніках композиторського письма.

Збірку «Чарівний сад» створено як навчальний репертуар для учнів елементарного та середнього(базового)підрівнів початкової мистецької освіти з метою пробудження у них позитивних почуттів від образів природи та бажання відобразити їх фортепіанними засобами. Практичним завданням, вирішення якого дозволить досягти виразного і якісного виконання творів збірки, є формування у юних виконавців художньої фортепіанної техніки.

Методичні рекомендації

В процесі навчання гри на фортепіано дуже важливим вбачається вміння викладача викликати в учня зацікавленість в роботі над кожним твором, завданнями, які треба вирішувати. Творчий інтерес до пізнання музики мусить постійно підтримуватися за рахунок розширення навчально-педагогічного репертуару. Свій неповторний творчий внесок в цю важливу справу вносить самобутня композиторка і викладачка з сорокарічним педагогічним досвідом Олена Косилова. Програмні п'єси з її збірок для дітей «Лісова подорож», «На виставці дитячого малюнку», етюди із задоволенням виконують учні музичних шкіл на заходах різних рівнів.

Найпоширеніші образи, що зустрічаються в програмній музиці, – це образи природи. Яскравим прикладом такої програмності є збірка п'єс «Чарівний сад», одним з головних завдань якої є розкриття колористичних та образотворчих можливостей фортепіано. Вона складається з шістьох п'єс, які об'єднує романтичний стиль викладу в його сучасному розумінні. Загальне

емоційне спрямування творів – таємничість, загадковість, чуттєвість, витонченість та піднесеність, які втілені за допомогою використання яскравих реєстрових барв, багатой палітри гармоній, різних за принципом побудови мелодій, різноманітних динамічних нюансів, цікавих метроритмічних знахідок. Кожна з п'єс має свої особливості, що стосуються як створення художнього образу, так і пошуку відповідних піаністичних засобів його втілення.

«Чарівний сад»

В темпі *Moderato* автор оркестровими барвами створює таємничий, загадковий образ казкового саду. Форма п'єси – двочастинна. В першій частині розмірені акорди в середньому і низькому реєстрах чергуються з шістнадцятими у високому.

Друга частина розпочинається з сімнадцятого такту мі-мажорним акордом і послідовностями шістнадцятих на його фоні. Далі – рівний рух акордів восьмими тривалостями, і, на завершення, повернення до ритмічної формули початку п'єси з гнучким пасажем восьмими та акорду головної тональності.

Фактура твору переважно акордова, що потребує якісного виконання всіх звуків з більш активним проголошення верхнього звуку, який формує мотиви (в I ч.) та мелодію (в II ч.). Окрему увагу слід приділити виконанню послідовностей шістнадцятих (репетиції штрихом *staccato* під лігою) та розподілу пасажу між двома руками. Необхідно також відпрацювати рівність тривалостей і їх правильне групування, та визначити реєстрове забарвлення.

Казкову образну сферу створює і співставлення мажорних дієзних та бемольних тональностей, що може викликати певну складність для учня (бо зміна тональності – це зміна знаків), але ж, безперечно, навчить слухати й шукати відповідні піаністичні барви, туше для кожного акорду.

Найважливіша роль у створенні художнього образу – вміле використання засобів педалізації. Оскільки фактура твору охоплює весь діапазон

інструменту, важливо утримувати звучання всіх регістрів, що знаходяться на великій відстані.

«Дзвіночок»

Це музичний малюнок в формі рондо (темп *allegretto*), створений витонченими пастельними барвами. Квітка-дзвіночок ніби похитується, демонструючи свою красу – про це розповідає рефрен. Його мелодія викладена терціями в партії правої руки. Гнучкість образу додає акомпанемент шістнадцятими та восьмими арпеджіо у широкому розташуванні.

Прозорість фактури притаманна і рефрену, і епізодам. Безперервний потік шістнадцятих в першому епізоді тихенько повідомляє, що квіточка під подихом вітерця почала розгойдуватися. Другий, ля-мажорний епізод, – бадьорий та енергійний. Його характер створюють штрихи *marcato*, *non legato*, *staccato* в мелодії, та синкопи в акомпанементі. Шлейфер з чотирьох нот перед першою нотою мелодії додає певного колориту до образу: можливо, це маленькі пташки та метелики, пролітаючи, здивувалися та зачарувалися красою ніжних створінь? Завершується п'єса проведенням рефрену в основній, мі-мажорній тональності.

Робота над цим твором розвиває художнє мислення та має навчити юного виконавця створювати образ квітки фортепіанними засобами. Йому треба засвоїти різноманітну штрихову, тембральну, динамічну палітру, грамотно використовувати педаль. Потребує відпрацювання і ряд технічних складнощів: володіння технікою гри подвійних нот (терцій, кварт), чітке артикулювання і правильне групування шістнадцятих, а також якісне проведення двоголосся в партії правої руки. Все це втілити допоможе зручна аплікатура, запропонована автором.

«Озеро»

Картина казкового озера розгортається перед нами в наступній п'єсі в темпі *moderato*. Її форма – тричастинна. В першій і третій – озеро в спокійному стані. Мелодія, викладена шістнадцятими і восьмими штрихом *legato*, гнучка і таємнича. Легке похитування водної поверхні передається злігованими по дві

восьмими в мелодії та згрупованими по чотири – в акомпанементі. В середній частині настрої стає схвильованим. Його створює акомпанемент акордами: немов з'явилися маленькі хвилі на поверхні озера. А четвертні ноти штрихом *staccato* під лігою в партії лівої руки – це краплі дощу. Чарівний характер створює особлива гармонійна мова твору: несподівані для основної, до-мажорної тональності, співставлення бемольних та дієзних акордів.

Для успішного втілення авторського задуму необхідне вільне володіння певними піаністичними навичками. Учень мусить чітко і рівно артикулювати дрібні тривалості, інтервали в мелодії, репетиції акордів в акомпанементі. Особливої уваги потребує виразне інтонування мелодичної лінії та гнучке, наче дихаюче, фразування. Вказані в тексті доцільні аплікатура і педаль допомагають якомога краще впоратися з технічними завданнями та розкрити художній образ.

«Латаття»

П'єса ліричного характеру, одночастинна за формою: два періоди (вісім і дев'ять тактів) зі вступом і кодою. «Латаття» є прикладом типового поєднання мелодії та акомпанементу – соліста і супроводу. Автор збагачує гармонічні барви твору використанням акордів однойменного мажору (чергування мі-мінорного тризвуку та ля-мажорного секстакорду в партії лівої руки). Красива тема з коливанням мелодичної лінії по ступенях та інтервалах мі мінору сприймається як поетичний вокаліз. Інтонаційно вона близька низці чудових ліричних пісень композиторки.

Робота над твором дає учню можливість вдосконалити навички гри кантилени. Увагу слід приділити правильному розподілу звуку в мотивах, виразному фразуванню мелодії правої руки, гнучкому виконанню тризвуків в широкому розташуванні в акомпанементі з опорою на першу і третю долі такту та легким зняттям другої і четвертої.

«Лілія»

Кантиленна п'єса – сумна, але просвітлена за характером в тональності ля мінор. Форма – тричастинна (*a-b-a'*) зі вступом. «Лілія» – більш складна ніж

попередній твір за фактурою та в технічному плані. До ніжної ліричної мелодії (перший період) додаються елементи підголоскової поліфонії (другий період). Ця складність потребує від учня вміння диференційовано проводити два голоси в партії правої руки – соло і підголоски, які сприймаються віддзеркаленням чарівної квітки у воді. Окремого відпрацювання потребує безперервний хвилеподібний рух арпеджіо восьмими в партії лівої руки з опорою на першу долю такту штрихом legato з гнучким підкладанням першого пальця. Середня частина розпочинається вихідним рухом терцій на crescendo в партії правої руки, який додає позитивної схвильованості (може, це сонце виходить з-за хмар?). І справді, в третій частині знову звучить красива мелодія, але акомпанемент не в ля мінорі, як спочатку, а в до-мажорі.

Доцільно на прикладі цієї п'єси розповісти учню про звукову перспективу та три звукових плани, їх значення у фактурі твору в цілому та динамічну наповненість кожного.

«Ніч»

П'єса написана в двочастинній формі з кодою. Її кантиленна мелодія проводиться в першій частині у низькому, віолончельному регістрі, далі, в другій – в середньому, більш світлому і прозорому. Безперервний рух шістнадцятих в акомпанементі символізує дихаюче повітря, хмари, що пропливають у небесному просторі. Здається, інтонації всіх образів попередніх п'єс об'єдналися і тут присутні. В кінці твору, в коді (останні чотири такти), розсіюється темрява, настає ранок, зникає чаклунство чарівного саду.

Для успішного втілення художнього образу п'єси учню необхідно засвоїти, насамперед, певні технічні завдання: правильні прийоми виконання шістнадцятих тріолями в акомпанементі, а також впоратися з метроритмічними труднощами, досягти гарного ансамблю рук, навчитися в партії кожної руки швидко переключатися з делікатної ролі акомпанементу на сольну – більш активну, виразну.

Чарівний сад

Moderato

p

pp

Гед. * Гед. * Гед.

p

pp

Гед. * Гед. * Гед.

p

pp

Гед. * Гед. * Гед.

pp

mp

pp

Гед. * Гед. * Гед.

mp

pp

Гед. * Гед. * Гед.

First system of a piano score. The right hand starts with a *pp* dynamic and features a melodic line with a slur. The left hand has a *mp* dynamic and plays a simple accompaniment. The key signature has three sharps (F#, C#, G#) and the time signature is 3/4. There are two asterisks (*) below the staff, one under the first measure and one under the second measure.

Second system of the piano score. The right hand continues with a *pp* dynamic. The left hand has a *mp* dynamic. The key signature and time signature remain 3/4. There are two asterisks (*) below the staff, one under the first measure and one under the second measure.

Third system of the piano score. The right hand has a *pp* dynamic. The left hand has a *mp* dynamic. The key signature changes to two sharps (F#, C#) and the time signature changes to 4/4. There are two asterisks (*) below the staff, one under the first measure and one under the second measure.

Fourth system of the piano score. The right hand has a *pp* dynamic and is marked *staccato*. It features a complex melodic line with slurs and fingerings (1, 2, 3, 4, 5). The left hand has a *pp* dynamic and plays a simple accompaniment. The key signature is two sharps (F#, C#) and the time signature is 4/4. There are two asterisks (*) below the staff, one under the first measure and one under the second measure.

Fifth system of the piano score. The right hand has a *p* dynamic and features a melodic line with slurs and fingerings (1, 2, 3, 5). The left hand has a *p* dynamic and plays a simple accompaniment. The key signature is two sharps (F#, C#) and the time signature is 4/4. There are two asterisks (*) below the staff, one under the first measure and one under the second measure.

4 2 1 5 3 1

red. * *red.* * *red.* * *red.* * *red.* *

4 2 1 5 2 1

red. 1 * *red.* 2 * *red.* 5 * *red.* *

red. * *red.* * *red.* * *red.* *

5 3 1 4 2 1

mp

red. * *red.* * *red.* *

5 3 1 1 2 4 5

molto rit. *dim.* *pp*

red. * *red.* * *red.* *

ДЗВІНОЧОК

Allegretto

The first system of the piece consists of five measures. The right hand (treble clef) features a melodic line with slurs and fingerings (1, 5, 3, 3, 5, 4, 2, 3, 2, 4, 3, 1, 3, 2, 4). The left hand (bass clef) provides a rhythmic accompaniment with slurs and fingerings (5, 2, 1, 3). The dynamics are marked *mp*. The system concludes with a fermata and a double asterisk.

The second system consists of five measures. The right hand continues the melodic line with slurs and fingerings (5, 3, 1, 1, 2, 3, 2, 1, 2, 3, 4, 5). The left hand accompaniment includes slurs and fingerings (5). The dynamics are marked *p*. The system concludes with a fermata and a double asterisk.

The third system consists of five measures. The right hand features a melodic line with slurs and fingerings (5, 1, 2, 3, 1, 2, 3, 4, 2, 1, 3). The left hand accompaniment includes slurs and fingerings (5, 3, 1, 4, 2, 1, 3). The dynamics are marked *cresc. -*. The system concludes with a fermata and a double asterisk.

The fourth system consists of five measures. The right hand features a melodic line with slurs and fingerings (5, 1, 2, 3, 4, 1, 2, 3, 4, 1, 2, 3, 4, 1, 2, 3, 4, 5). The left hand accompaniment includes slurs and fingerings (5, 4, 2, 1). The dynamics are marked *decresc.* and *p*. The system concludes with a fermata and a double asterisk.

First system of musical notation. Treble clef, key signature of three sharps (F#, C#, G#). The right hand plays a series of eighth-note chords with a descending melodic line. The left hand plays a rhythmic accompaniment of eighth notes. Dynamic markings include *And.* and ** And.* with asterisks.

Second system of musical notation. Treble clef, key signature of three sharps. The right hand features a melodic line with a slur and a dynamic marking of *mp*. The left hand has a bass line with fingerings 1, 2, 3, 2, 4. Dynamic markings include *And.* and ** And.* with asterisks.

Third system of musical notation. Treble clef, key signature of three sharps. The right hand continues the melodic line with slurs. The left hand plays a steady eighth-note accompaniment. Dynamic markings include *And.* and ** And.* with asterisks.

Fourth system of musical notation. Treble clef, key signature of three sharps. The right hand has a melodic line with slurs and fingerings 3, 2, 1, 5, 3, 1, 4, 2, 1, 2. The left hand has a bass line with fingerings 1, 5, 2, 1, 4. Dynamic marking is *mf*. Dynamic markings include *And.* and ** And.* with asterisks.

Fifth system of musical notation. Treble clef, key signature of three sharps. The right hand has a melodic line with slurs and fingerings 4, 2. The left hand has a bass line with fingerings 2, 5, 1, 2, 4. Dynamic markings include *And.* and ** And.* with asterisks.

First system of musical notation. The upper staff is in treble clef with a key signature of three sharps (F#, C#, G#) and a dynamic marking of *p*. The lower staff is in bass clef with a key signature of three sharps. Fingerings are indicated as 5, 2, 1, 2 in the first measure and 1, 5 in the second. The system contains eight measures with various musical notations including slurs and accents.

Second system of musical notation. The upper staff is in treble clef with a key signature of three sharps. The lower staff is in bass clef with a key signature of three sharps and a dynamic marking of *mp*. The system contains eight measures with various musical notations including slurs and accents.

Third system of musical notation. The upper staff is in treble clef with a key signature of three sharps. The lower staff is in bass clef with a key signature of three sharps. The system contains five measures with various musical notations including slurs and accents.

Fourth system of musical notation. The upper staff is in treble clef with a key signature of three sharps. The lower staff is in bass clef with a key signature of three sharps. The system contains five measures with various musical notations including slurs and accents.

Fifth system of musical notation. The upper staff is in treble clef with a key signature of three sharps. The lower staff is in bass clef with a key signature of three sharps. The system contains five measures with various musical notations including slurs and accents. The final measure has a dynamic marking of *p* and a tempo marking of *molto rit.* Fingerings are indicated as 5, 3, 1 in the final measure.

First system of a musical score. The upper staff is in treble clef and contains a melodic line with fingerings 1, 5, 4, 3, 2, 5, 1, 2, 1. The lower staff is in bass clef and contains a chordal accompaniment. The system includes dynamic markings: *Red.*, ** Red.*, ** Red.*, ** Red.*, ** Red.*, ** Red.*, ** Red.*, ** Red.*, ** Red.*, ** Red.*, ** Red.*, and ** Red.*

Second system of a musical score. The upper staff is in treble clef and the lower staff is in bass clef. The system includes the dynamic marking *mp*.

Third system of a musical score. The upper staff is in treble clef and the lower staff is in bass clef. The system includes the dynamic marking *rit.*.

Fourth system of a musical score. The upper staff is in treble clef and the lower staff is in bass clef. The system includes dynamic markings *mp* and *a tempo*.

Fifth system of a musical score. The upper staff is in treble clef and the lower staff is in bass clef. The system includes dynamic markings *rit.* and *p*. The system concludes with a double bar line and a final *Red.* marking.

Латаття

And. * And. * And. * simile

3

4

4

And.

5

* 8vb *

7 *p*

Ніч

Andantino

Measures 1-2 of the piece. The music is in 4/4 time. The right hand features a melodic line with triplets and slurs. The left hand provides a simple accompaniment. The tempo is marked 'Andantino' and the dynamics are 'p legato'. Fingerings are indicated with numbers 1, 2, 3, and 4. The bottom of the page contains performance markings: 'And.' and asterisks.

Measures 3-4 of the piece. The right hand continues with triplet patterns. The left hand has a more active accompaniment with slurs and fingerings. Performance markings 'And.' and asterisks are present at the bottom.

Measures 5-6 of the piece. The right hand maintains the triplet motif. The left hand accompaniment includes chords and slurs. Dynamics 'p' are indicated. Performance markings 'And.' and asterisks are present at the bottom.

Measures 7-8 of the piece. The right hand continues with triplet patterns. The left hand accompaniment includes chords and slurs. Dynamics 'p' are indicated. Performance markings 'And.' and asterisks are present at the bottom.

Measures 9-10 of the piece. The right hand features a melodic line with slurs and fingerings. The left hand has a more active accompaniment with slurs and fingerings. Dynamics 'p' are indicated. Performance markings 'And.' and asterisks are present at the bottom.

3

11

Musical score for measures 11 and 12. The right hand (treble clef) features a melodic line with fingerings 4, 5, 2, 4, 1, 4, 1, 1, 4, 1, 1, 2, 5, 2. The left hand (bass clef) has a complex accompaniment with triplets and fingerings 1, 5, 4, 1, 2, 1, 4, 3, 1, 2, 2, 3, 1, 4, 3, 3. Performance markings include *rit.* and asterisks.

13

Musical score for measures 13 and 14. The right hand (treble clef) has a rhythmic pattern of eighth notes with triplets, marked *a tempo p*. The left hand (bass clef) has a simple accompaniment with notes and rests. Performance markings include *rit.* and asterisks.

15

Musical score for measures 15 and 16. The right hand (treble clef) has a melodic line with triplets and fingerings 1, 3, 1, 2, 3, 3, 3, 3, 3, 3, 3, 3. The left hand (bass clef) has a simple accompaniment with notes and rests, marked *p*. Performance markings include *rit.* and asterisks.